

Роман Кулинич: 69 років у надіях, radoшах, сподіваннях, боротьбі...

*Ніщо так не пояснює сьогодення,
як знання минулого.
Полібій*

Кожна людина, яка проживає свій земний вік, виступаючи суб'єктом власної долі, переносить такі прижиттєві кульбіти, які неможливо передбачити, прорахувати, бо цей процес твориться уже в об'єктивних умовах, що нівелював, як правило, індивідуальні прагнення суб'єкта – конкретної людини. В результаті цих взаємодій складається доля людини. «У кожного своя доля і свій шлях широкий» (За Т. Шевченком). В силу історичних умов Роман Кулинич, про якого даліше піде мова, народився у повітовому містечку Бібрці 125 років тому.

Бібрка – родинне гніздо Романа

Він був типовим представником української галицької інтелігенції початку ХХ століття, другого покоління, яке народилось ще за часів Австро-Угорщини, здобувало гімназійну та університетську освіту в часи цесаря Франца Йосифа, боролось за Україну у 1918-1919 рр., «гарувало» за українську справу у період ІІ Речі Посполитої, пережило тяжкі 199-1941 рр., а потім 1941-1944. Кінець того останнього періоду (1944 р.) для багатьох галичан виявився реально трагічним. Друге більшовицьке пришестя (з 1944 р.) стало жорнами долі цілого покоління: одні гинули зі зброєю в руках, другі видавали їхні криївки. Знищувались національно-культурні та морально установлені цінності під пресом радянської, ешелони «ворогів та бандпосібників» у товарних «стійлах» перекидалися на Схід для «перевиховання» та участі в будівництві економічного фундаменту комунізму. Страшні часи, їх пережити і не стати запроданцем – це вже був майже подвиг.

Родове коріння Кулиничів має певну тяглисть у Бібрці. Відомо, що Олександр Кулинич був уродженцем цього галицького містечка. Народився Роман теж у Бібрці, у липні 1898 року, у сім'ї Олександра Кулиничя, у той час батько вже вчителював (батько Олександра Роман теж був корінним бібрчанином – Т.Ш.)

Панорама Бібрки - початок ХХ століття

Сина-первістка подружжя Олександр та Софія, дівоче Гаврон, назвали, за давньою галицькою традицією, на честь Олександрового батька, Романом. Він був найстаршим із дітей. У вчителів Кулиничів їх було ще троє: дві дочки – Антоніна та Іванна і найменший – Юрій. Мати Софія померла у молодому віці, похована у Бібрці. Щоб якось дати раду з чотирма дітьми, Олександр Кулинич одружився вдруге, теж з учителькою. Вона, на жаль, не змогла замінити дітям матері, стала поміркованою мачухою.

*Сім'я Олександра Кулинич.
Роман стоїть у центрі*

Свідоцтво про народження
видане Бібрським ЗАГСом на
вимогу НКВД

ПОСВІДКА ПРО НАРОДЖЕННЯ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ

УЖ № 631849

Прізвище (фамілія)
Ім'я
По батькові

Родився (дівка)
народився (дівка)
родилась (дівка)

про що в книзі записів актів громадянського стану про народження за 19... р. ... числа ... місяця
зроблений відповідний запис за № ...

о чім в нинішній записі актів громадянського стану о народженні за 19... г. ... числа ... місяця
произведена соответствующая запись за № ...

Батько
Отец

Мати
Мать

Місце народження дитини
Место рождения ребенка

Місце реєстрації
Место регистрации

Зав. бюро ЗАГС
Зав. бюро ЗАГС

Діловод
Делопротоизводитель

М. П.

19... р. ... числа ... місяця

Життєві роки Р. Кулинича до і після 1917 р.

Згідно з державним законом від 14 травня 1869 року та наступних крайових положень щодо освітнього процесу, освіта в Галичині стала обов'язковою від 6 до 12 років. Відповідно до цих законів Роман Кулинич, найстарший із дітей вчительського подружжя, у 1904 році розпочав навчання в Бібрській народній публічній школі. Здобувши початкову освіту, батько, зрозуміло, на цьому не зупинився, відправив сина у Львів для здобуття середньої освіти. З часів гімназійного життя в родинній пам'яті Кулиничів – Черпіт зберігся спогад про зустріч Романа Кулинича, гімназиста (ним він став у 1908 році), з Іваном Франком. Іван Франко був запрошений на гімназійне свято. Концертна програма, окрім іншого, передбачала читання поезій. Гімназисту Кулиничу доручили, як доброму читцю, задекламувати пролог із «Мойсея». Франко був так зачарований виконанням цієї частини поеми юним аматором, що аж просльозився.

1917 рік став поворотним у житті гімназійного абсолювента Кулинича. У цьому році він успішно здав матуральні екзамени і був асентерований до війська відповідно до чинного закону про мобілізацію. Уже третій рік тривала Перша світова.

Капрал УГА

Перенесімося в часі дещо вперед. У травні 1945 року, будучи заарештованим службою НКВС, на допиті у слідчого оперуповноваженого молодшого лейтенанта Крюкова в'язень Кулинич описував ситуацію 1917 і наступних років: «У 1917 році був призваний в австрійську армію, служив до 1918 у званні капрала. Після демобілізації у грудні місяці я повернувся додому, в Бібрку. Там же був мобілізований до Української Галицької Армії, скорочено УГА. Прослужив до березня 1919 року на посаді штабного капрала. В березні потрапив у польський полон» (Посилаємося на біографічні факти, які подавав Роман Кулинич на допитах – Т. Ш.). Із полону Р. Кулинич повернувся у 1921 році. Звичайно, у Бібрку, але це вже була Польська держава. Роботи нема, тим

більше для учасника боїв проти поляків. Став приватним учителем, давав уроки математики, німецької мови.

Група вояків УГА. Перший зліва стоїть Роман Кулинич

Бібрські будні: праця та громадська робота, одруження

У 1923 році ситуація змінилась. Рада послів Антанти у березні 1923 року змінила статус Галичини у складі польської держави: з окупованої території на складову частину II Речі Посполитої. Тепер поляки чулись як удома. У Бібрським кооперативі якраз у 1923 р. звільнилось місце бухгалтера, і Р. Кулинич посів цю вакансію. На ній він попрацював цілих дев'ять років. Трохи оговтавшись від війни та полону, проживаючи в Бібрці, поринув у громадську діяльність. Заангажований у «Просвіті», виконує різні обов'язки, допомагає сільським читальням у налагодженні нормальної роботи відповідно до статуту. Будучи обдарованою особистістю, він цікавився світовою літературою, знав мови, як і належалося галицькому інтелігентові тих часів, грав на скрипці, розумівся на музичній культурі, мав прекрасний слух, керував у Бібрці хором «Просвіти». Про це, зокрема, згадує внука Романа Кулинича Емілія, нині доцент Ужгородського університету, свого часу їй розповіла мама. На репетиціях хору Роман познайомився із хористкою Францішкою Фалькевич, яка мала прекрасний голос, наймолодшою з п'яти дочок Яна і Марії Фалькеичів, 1899 р. н. На той час, про який іде мова, старша від неї сестра Катерина була одружена з сином Івана Франка Тарасом, їх весілля відбувалось у 1922 році в Бібрці.

Весільна світлина Тараса Франка. Серед присутніх Францішка Фалькевич - майбутня дружина Романа Кулинича

Через рік, у 1923 році, Роман Кулинич попросив у Францішки Фалькович руки і серця. Франя дала згоду, а мати Марія поблагословила молодих на подружнє життя (батько помер у вересні 1914 р.). весілля було тихим і скромним. Був тяжкий повоєнний час польської присутності в українській Галичині. Завдяки одруженню Романа Кулинича з Францішкою Фалькевич, згодом Кулинич. Молода сім'я поріднилась з сім'єю Франків. Упродовж років вони підтримували родинні стосунки. Які завжди були теплі і щирі. Роман Кулинич в особі Тараса Франка одержав швагра.

Після березня 1923 року, коли сильні світу цього визнали Галичину і частину Волині інтегральною частиною Польської держави, галицька українська інтелігенція мала чотири орієнтаційні вибори: визнати факт включення українських земель до складу II Речі Посполитої і, пристосовуючись до реального стану речей та в міру можливості, працювати легально на українську справу; не визнавати рішення Антанти від 14 березня 1923 року і включитися в нелегальну боротьбу у складі УВО (з 1929 р. ОУН) проти Польської держави; обрати советофільський орієнтир і боротись у підпіллі в складі КПЗУ за возз'єднання з УСРР (з 1934 – УРСР). Був ще четвертий, зрадницький, конформістський шлях – погодитись на ополячення і стати запроданцем.

Значна частина поміркованої галицької інтелігенції формально визнала факт інкорпорації Галичини в Польську державу і, використовуючи її конституційні можливості, стала легально гуртуватися навколо УНДО (українська легальна партія), «Просвіти», «Лугу», «Січі», «Сільського

господаря» та інших громадських організацій, кооперативного руху. У цих українських інституціях вони продовжували формувати українську національну свідомість, готувались до майбутньої боротьби. До цієї першої позиційної течії належав і Роман Кулинич.

Після одруження Роман став відповідальним і за сім'ю, тому мусив мати постійну роботу, бо приватне вчителювання – це заробіток від випадку до випадку.

В умовах II Речі Посполитої зі скрипом відроджується українська кооперація на основі польського закону про кооперативні об'єднання з 1920 р. Різні форми українських згуртувань в умовах бездержавності відігравали роль економічного підґрунтя для розвою українського національно-культурного життя. Автор статті про кооперацію у т.3 Енциклопедії Українознавства (гол. редактор д-р З. Кубійович) справедливо зазначав: «В тогочасних політичних умовах українського народу (відсутність власної держави – Т.Ш.), кооперативний рух як засіб соціально-економічної самооборони став рівночасно складовим елементом його національно-визвольних прагнень, засобом господарського зміцнення й громадського виховання широких мас...»

Розуміючи роль кооперації в українському національному поступові, керівники кооперативних згромаджень дбали і про добрі кадри для кооперації, від яких значною мірою залежав успіх роботи. З 1923 року Роман Кулинич поєднує свою долю із бібрською кооперацією, працює в ній бухгалтером. У вільний час продовжує займатися громадськими справами, чим забезпечує собі поважне місце серед бібрецької української спільноти.

Наприкінці грудня 1925 року у сім'ї Кулиничів сталася радісна подія – народилася донечка, їй дали ім'я Олександра (так звали батька Романа Кулинича), а через чотири роки засвітилась ще одна сімейна зірка, - на світ з'явився хлопчик, його охрестили Ігорем. На батькові плечі ліг ще більший обов'язок – дбати про дітей.

Дев'ять років свого життя Роман Кулинич віддав праці у бібрській кооперації, заслужив за цей час репутацію відмінного спеціаліста в галузі бухгалтерського обліку. У 1932 році його запросили на посаду бухгалтера в міську управу. Тут кілька слів варто сказати про кадрову політику в часи II Речі Посполитої. Шовіністичні підходи в цій царині політико-економічних відносин щодо українців часом давали збій, коли йшла мова про рівень кваліфікації, відповідальність та добросовісність. Таку позицію, наприклад, займав найбільш успішний підприємець у Бібрці в 30-хрр. ХХ ст. Леон Урбанський. Коли українофобські сили закидали йому, що в нього на виробництві на відповідальних посадах працюють «русіни», то він посилався не на «народовість» працівника, а на його професійну компетентність. З цього огляду такий же підхід був застосований і до Р. Кулинича, коли йому запропонували місце у бухгалтерії міського магістрату. Трудився він на цій посаді до розвалу

Польської держави в 1939 році під ударами вермахту та червоної робітничо-селянської.

1939 р. і наступні...

Ніде правди діти, Галичина зустрічала «братів із-за Збруча» з радістю: закінчився період польського панування, будем мати рідну мову, Українську, хоч і радянську, державу. Перші кроки радянзації виглядали обнадійливими: школа стала україномовною, чиновники зі сходу намагалися спілкуватися українською, малоземельним хліборобам розпочали надавати конфісковану панську землю. Це був пряник, за ним уже позирав сталінський кнут. Усі українські товариства і політичні партії були розпущені, газети заборонені, почались арешти українських громадських та політичних діячів (для прикладу – був затриманий і засуджений голова повітової філії «Просвіти» Бібреччини Ярослав Дудикевич, пізніше була репресована і його сім'я). такі випадки стали не поодинокими. До міст і сіл Галичини та Волині прийшов страх, носієм якого став каральний орган із назвою НКВД. Із початком 1940 року на теренах західноукраїнських земель був ліквідований повітовий поділ, запроваджений районний (елемент радянзації - Т.Ш.). Із Бібрського повіту утворено ряд районів, менших за територією і кількістю населення.

Але повернімося до Бібрки, до стану шкільництва, оскільки Роман Кулинич з початком 1939-1940 н. р. був призначений директором Бібрської неповної середньої школи (семирічки). У той час у Бібрці були ще дві загально-освітні школи – польська і єврейська у статусі семирічок.

Новопризначений директор української школи разом із районним відділом освіти мав налагодити навчальний процес за радянськими програмами та організаційними підходами, новими вождями та героями. Виникли проблеми з кадрами. Було залучено ряд місцевих інтелігентів, які мали відповідну освіту (для прикладу, Володимир Грицин, який мав вищу юридичну освіту, став учителем української мови і класним керівником, мати і дочка Дівничі були призначені вчительками початкових класів, Й. Коцюмбас вчив математику тощо). З часом до школи почали прибувати і вчителі із Наддніпрянщини, східняки, як їх тоді називали. Учень Бібрської школи у 1936-1947 рр. Тадей Гузар добрим словом згадує про директора школи і вчителів. «Директором школи був призначений, - згадував Т. Гузар, - бібрчанин Роман Кулинич, людина високої культури і великої доброти. Із сердечною теплотою згадую учительок: Коцюмбас, Дівнич, Козакевич».

Група вчителів Бібрської школи в 1940-1941 н.р. Другий зліва стоїть Роман Кулинич

Коли почалися репресії, масові депортації, стало зрозуміло, що справжнє лице більшовицької влади має звіриний оскал, тому прихід німців на зміну більшовикам у зв'язку з початком німецько-радянської війни у червні 1941 року, людність Бібрки, як, зрештою, і всієї Галичини, зустріла з надією. Особливого страху додало бібрчанам побачене в Бібрській тюрмі – сатанинські методи нищення безневинних людей, йдеться, зокрема, про котли з окропом. Жах! Ця банда залишила Бібрку 29 червня.

Очільники Бібрської громади при невтручанні окупаційної влади організували похорон останків жертв більшовицького свавілля. Організація похорону лягла на плечі Романа Кулинича (Див. Українське державотворення. Акт 30 червня 1941. Зб. документів і матеріалів. Львів-Київ, Літературна агенція «Піраміда», 2001, с. 281). У Бібрці на міському цвинтарі з'явилась перша братська могила жертв більшовицької орди.

Короткотермінове урядування української влади у Бібрці 1941. За столом сидить Платон Русенко

1941 р., липня 21. – Звіт районної і міської адміністрації у Бібрці на Львівщині
Українському державному правлінню у Львові про свій персональний склад

21.VII.1941 [р.]

Звіт

Район Бібрка	
Голова району	Дяков Ярослав
Заступник голови	Климків Михайло
Военкомат	Фіцик Василь
Заст[упник]	Козакевич Антін
Кооперація	Русенко Платон
Фінансовий відділ	Русенко – Хоміцький Михайло
Свідочійно* -політ[ичний] відділ	Коцюмбас Ілія
Санітарний відділ	Коцюмбас Ярослав – док[тор] Істеревич
Освіта	Коцюмбас Гліб – Кулинич
Орг[анізаційний] референт	Грицин
Почта	Грицин
Міське управління	
Чемиринський Йосиф	– голова Міської ради
Охримович	– кооперація міста
Кордима	– верстати шевські
Корончевський Михайло	– кравецькі
Скрут Андрій	– слюсарські
Кулинич	– організація похорону

ЦДАВОВУ. – Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 79. Машинопис, копія.

Взято з : Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 Збірник документів і матеріалів. Львів-Київ, Літературна агенція "Піраміда", 2001.

C.281

Перші підрозділи німецьких військ з'явилися у Бібрці 30 липня 1941 року. Німецька окупація тривала до 27 липня 1944 р. Весь цей час Роман Кулинич працював директором школи. Про це, зокрема, згадував уже цитований учень цієї школи Гузар Тадей. «З вересня 1941 року до липня 1944 року Бібрська школа рахувалась вселюдною, продовжували навчання українською мовою. В цей період директором школи залишався Роман Кулинич». Слід зауважити, що окрім директорування і громадських справ Роман Кулинич, в силу своєї загальної компетентності, займався й іншою діяльністю як людина широко ерудована. Його використовували на різних ділянках міського адміністрування. Протягом другої половини вересня і до другої половини листопада п. Роман поєднав основну роботу в школі з обов'язками бургомістра Бібрки. Без його знань і ерудиції не обходилась і бухгалтерська сфера діяльності. З березня 1942 до липня 1944 року він забезпечував у кооперативному банку весь бухгалтерський облік.

Крайня справа стоїть дочка Романа Кулинича Леся

Наприкінці нацистської окупації німецька адміністрація знову змусила його з 4 квітня 1944 р. і до липня цього ж року виконувати обов'язки бургомистра. Бо, бачте, він прекрасно володіє німецькою мовою. Все це йому потім пригадали «другі руські».

Після того, як ляндркомісаріат з його тільки відомих причин зруйнував родинну хату Фалькевичів, у якій жили Кулиничі, родина певний час замешкувала у школі (там було окреме приміщення для керівників школи ще за австрійських часів - Т.Ш.). пізніше Кулиничі винаймали дві кімнати в родинній хаті бібрчанки Лялюк Софії. Перебували там до липня 1944 р.

1945 р.: у пазурах НКВД

Коли стало ясно, що уже ніщо не може зупинити(після Бродівської катастрофи) наступ Червоної армії, Роман Кулинич зі сім'єю вирішили втікати на Захід разом з іншими біженцями. Богдана Лялюк (у заміжжі Осипова – Т.Ш.) пригадує, що Кулиничі, вибираючись у дорогу, залишили їм ровер і пса. Добрались Кулиничі до Лемківщини, а звідти повернули назад. Про цю життєву колізію пригадує дочка Кулиничів Олександра, у заміжжі Чепіта (свої називали її Лесею або Гайцею. Це підтверджує її бібрська сусідка з дитячих років Чабан Чеслава – Т.Ш.). Олександра згадувала : «Наближався фронт. Маса народу тоді втікала. Ми виїхали на Лемківщину, потім репатріювались». Проте до Бібрки вони вже не повернулись. Знайшли притулок у Львові, звичайно, не без допомоги Тараса Франка, швагра Романа Кулинича.

Про дальше місце перебування Романа Кулинича і його сім'ї довідуємося з протоколів допиту слідчого НКВД. В анкеті заарештованого Кулинича зазначене місце проживання у Львові: вул. Оссолінських №11, кв. 4, місце праці: Львівський філіал Академії наук УРСР, комендант і бухгалтер музею Івана Франка. Натрапити у Львові на слід Романа Кулинича для спеців НКВД та їх агентури не було проблемою. Не обійшлося, мабуть, і без бібрецьких

прихильників «другого прищестя». Як би там не було, а 12 травня 1945 року репресивна машина щодо Кулиничів була запущена.

УТВЕРЖДАЮ
1945 г. УПРАВЛЕНИЕ
Львовской области
ОТДЕЛ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ

ВЫХ. № 12. 1945 г.

АРЕСТ САНЦИОНИРУЮ
ПРОКУРОР БОБРОВСКОГО Р-НА
ЧЕРЕДОВАТЬСЯ

Бобровка

ПОСТАНОВЛЕНИЕ (НА АРЕСТ)

Гор. БОБРОВКА, 12 мая 1945 г.

Я. О/УПРАВЛ. БОБРОВСКОГО РО НКГБ
(должность) (отдел и орган)

УНКГБ Львовской области М.И. ЛЕЙТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ

К Р Ю К О В
(звание и фамилия)

рассмотрев поступившие в УНКГБ материалы о преступной деятельности КУЛИНИЧ
Романа Александровича 1898 года рождения, украинец, гр-н СССР, образом
(фамилия, имя, отчество и другие)

внуче среднее, до ареста проживал в г. Львове ул. Осоменского №-11 кв44
(установочные данные)

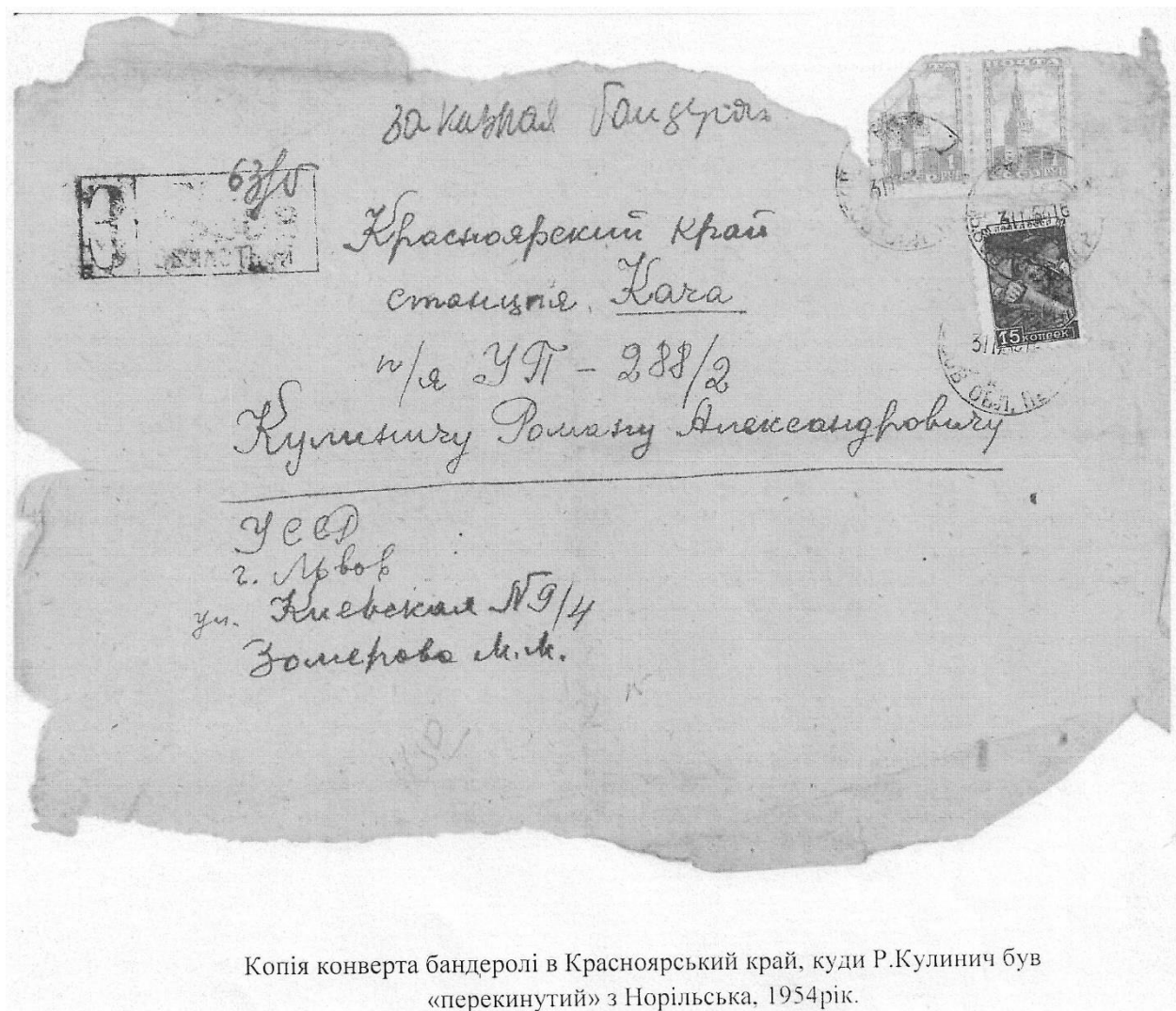
Н А Ш Е Л:

Кулинич Р.А. являясь украинско - немецким националистом, с пер-
вых же дней немецкой оккупации совместно с другими националистами соз-
дали украинскую националистическую Городскую Управу в г. Бобровка.

Показания арестованного КОЦУМБАСА И.М. от 10.3.45г/
Кулинич Р.А. в период временной оккупации немецкими войсками
города Бобровка являлся бургоместром гор. Бобровка, как бургоместр непосред-
ственно принимал участие в разрушении памятника тов. ЛЕНИНУ в гор. Бобровка
в разрушении жилых домов в городе, в уничтожении и ограблении еврейского
населения /Показания свидетеля ЛЯШИНСКОГО от 19.3.45 г.
и ЗУБИК В. от 11/IV-45г и другим документами/
Исходя из выше изложенного

Військовий трибунал Львівського військового округу 27 липня засудив Кулиничу Романа Олександровича за ст. 54-1 «а» УК УРСР на 15 років неволі (каторжні роботи) із поразенням у правах ще на 5 років. Ув'язненого Кулиничу «завантажили» у товарняк (від слів «товар», «худоба») і безкоштовно відправили вивчати простори «необъятной родини». «Зек» Роман Кулинич спочатку поступив у розпорядження концтабору МВД у Тайшеті, а потім були Суслово і проклятий Норильськ. На будовах «соціалізму» Роман Кулинич став

інвалідом. Про це була змушена визнати лікарська комісія: інвалідом «неизлечимым».

На календарі 1954 рік. Дострокове звільнення за станом здоров'я тоді не практикувалось. Дух Сталіна ще продовжував витати над ГУЛАГом. Для інвалідів був свій інвалідський табір. В один із них і помістили «заключонного» Кулинича. Цей «острів інвалідської свободи» розташовувався за адресою п/я УП 288/2 ст. Кача. Стан здоров'я Кулинича погіршувався. Повторна медкомісія уже в Качинському таборі прийшла до висновку, що з цього «доходяги» у смугастій роби вже нічого не візьмеш, нехай не переводить казенних харчів.

Ходорів – остання пристань Романа Кулинича

Справу інваліда Кулинича Романа Олександровича розглядав Красноярський крайовий суд у лютому 1955 р. і відповідно до ст. 457 УПК РСФСР відправив його у м. Ходорів Дрогобицької області. На той час там проживала його сім'я на вул. Пушкіна, 54 (будинок у Ходорові придбав ще батько Романа Олександр у часи Польської держави – Т.Ш.).

Р. Кулинич з онукою Емілією і дружиною. Ходорів, 1963-64 р.

У Ходорові Роман Кулинич після звільнення прожив 12 років. Помер у 1967 р., оточений повагою і любов'ю рідних. Похований на міському кладовищі. До розвалу СРСР залишалось 24 роки.

Дружина Францішка пережила мужа на 13 років. Спочиває поруч із чоловіком. Вічна їм пам'ять.

Тарас ШАХ
краєзнавець, історик,
Заслужений вчитель України